

***BinnensteBuiten* in het kort**

Het DNA van een stad ontrafelen, bewoners ontmoeten en wensen verzamelen en hier vervolgens een theatrale reactie op geven. Met vol enthousiasme hebben wij, theatergezelschap PS|theater, deze opdracht van participatieproject Wijken voor Kunst aangenomen. Als een nieuw, jong en ondernemend theatergezelschap in Leiden is dit project een ideale gelegenheid om nieuwe contacten aan te gaan, andere wegen te verkennen, verse inspiratie op te doen en onze artistieke activiteiten in een breed sociaal netwerk te plaatsen. Wij hebben dit project de naam *BinnensteBuiten* gegeven. Het is ons doel om de Binnenstad-Noord, het district dat ons is toegewezen, binnenste buiten te keren en van een andere kant te bekijken en te laten zien. Meer nog, om datgene wat er binnenin schuilt naar buiten te brengen. Vandaar *BinnensteBuiten*.

Met de PS|bakfietstafel zijn we er op uitgetrokken om de verschillende wijken te verkennen. We hebben veel mensen gesproken, die ons steeds nieuwe puzzelstukken aanboden, die uiteindelijk met elkaar de kaart van dit district vormden. Van de wijkagent tot de beheerder van een begraafplaats, van de voorzitter van de winkeliersvereniging tot de wijkdichteres: er was een grote betrokkenheid en we zijn met open armen ontvangen.

De verkenning zag er als volgt uit: we organiseerden gesprekken en rondleidingen met 'prominenten en nieuwsgierigen' uit de verschillende wijken. Vervolgens lieten wij ons doorverwijzen naar mensen die wij (volgens hen) zeker moesten spreken. Hierdoor ontstaat een groot en veelzijdig web van bewoners, ondernemers en kunstenaars uit de wijken. Daarnaast zijn wij de straat op gegaan om 'toevallige ontmoetingen' te genereren. De gesprekken brachten wij allemaal letterlijk in kaart, waardoor deze gesprekken direct in een beeld gevangen werden. Hierdoor ontstonden persoonlijke stadskaarten.

De leidraad in deze gesprekken vormde de behoefte aan openbare ruimte en ontmoetingsplekken. Keer op keer kwam dit terug in de gesprekken. De vraag hoe dit vormgegeven zou moeten worden, werd natuurlijk op steeds andere manieren beantwoord: het zou een plek moeten zijn waar groen is, waar jongeren een balletje kunnen trappen, waar openbare exposities georganiseerd kunnen worden, waar kunst staat, waar gerust kan worden etc. Wij hebben geprobeerd de verlangens en wensen van vele bewoners en gebruikers van district Binnenstad-Noord te vangen en in dit verslag een plek te geven. Het geeft een subjectief overzicht van de sociale structuren, verhalen, behoeften, aanprijzingen, mislukkingen, verbeteringen, geschiedenis en toekomstvisie van een heel bijzonder gedeelte van Leiden.

*“Verlos mij nooit
uit mijn Leiden”!
Pink Meltzer*

Op DNA-onderzoek in Leiden: Sporen van de binnenstad-Noord

DNA is natuurlijk in eerste instantie een heel wetenschappelijk begrip. We hebben het dan over de belangrijkste chemische drager van erfelijke informatie in alle bekende organismen. Voor het DNA van een stad zou dit kunnen betekenen dat geschiedenis en heden als dubbele helix om elkaar heen gestrengeld zijn. Dit zou je vervolgens toe kunnen passen op sociale en culturele structuren et cetera. Wij zouden echter geen theatermakers zijn als we onszelf niet toestaan om het DNA ook eens te bekijken met een artistieke bril. Daarom interpreteren wij het DNA van de Binnenstad-Noord als de verzameling van erfelijke gegevens opgeslagen in verhalen van bewoners, herinneringen, tradities, gebouwen, gebruiken, roddels, architectuur en actuele gebeurtenissen. In plaats van een gestructureerde helix, is het naar ons idee eerder een web met sporen uit het heden en het verleden.

De Leidenaar "is gezellig, zelfverzekerd, mopperaar over alles wat anders is, stadsgebonden, nostalgisch, heeft een volkse inborst en een flinke gebruiksaanwijzing..."

Cor Smit

Om Leiden het best te leren kennen hebben wij ons laten rondleiden door verschillende gidsen en bewoners. Op die manier staat de ervaring van de stad centraal en wordt je ter plekke geïnjecteerd met een berg aan historische en actuele kennis over de stad en zijn bewoners. Behalve een rondleiding door de straten, vroegen wij ook een rondleiding door het hoofd van de typische Leidenaar.

Van wijk tot wijk, van bewoner tot bewoner

Om een blik te werpen op het district Binnenstad-Noord hebben wij de gemeentelijke verdeling van de wijken aangehouden. Het is echter wel opvallend dat de gemeentelijke indeling amper bekend is bij de betrokken bewoners. Verschil tussen Havenwijk-Noord en -Zuid bijvoorbeeld wordt op straat niet gemaakt en er wordt zelfs vanuit de historische context gesproken over de Verversbuurt. Marewijk (de gemeentelijke benaming voor Maredorp) kent men al helemaal niet, het is volgens velen Maredorp.

In dit verslag treft u een uiteenzetting per wijk en uitwerkingen van de verschillende boeiende gesprekken met de bewoners van de Binnenstad-Noord. In de introductie van elke wijk laten we stadshistoricus Cor Smit aan het woord. Zijn brede en sociaal-culturele stadskennis vormen voor ons een bron van inspiratie. Hij neemt ons mee in de levende fantasie van de vele hofjes en vergeten straatjes. Niet voor niets verzorgde hij bij het bezoek van koningin Beatrix aan Leiden (Koninginnedag 2000) het commentaar bij het nationale televisieverslag (NOS). Hij is trots op zijn stad en laat graag zien waarom.

Cor Smit: "De stad ontstond als dijkdorp aan de voet van een kunstmatige heuvel aan de samenvloeiing van de Oude en de Nieuwe Rijn. In Marendorp zijn de oudste resten van arbeidershuisjes gevonden. Lange tijd fungeerde dit gebied als dorp, onderdeel van Leirderdorp en dus los van Leiden. Later pas bij de derde stadsvergroting is Marendorp onderdeel geworden van Leiden. Het heeft echter altijd zijn dorpse en volkse karakter gehouden. Tot op de dag van vandaag!"

Marendorp en de Camp

Marendorp en de Camp zijn twee wijken die men vaak aan elkaar verbindt. Niet alleen door de geografische ligging zijn deze twee wijken aan elkaar verbonden, ook valt in beide gebieden het dorpse karakter op. De huizen zijn over het algemeen klein en staan dicht op elkaar. Er zijn eenmanszaakjes en middelgrote bedrijven gevestigd en men lijkt elkaar goed te kennen. Wat direct opvalt, is dat het beide wijken ontbreekt aan speelplekken of parkjes. Men lijkt dit op te willen vangen door voor de huizen bankjes en planten te plaatsen. Andre Hazes schalt uit het ene huis en Verdi uit het andere: studenten, arbeiders, typische Leidenaren en hoogopgeleiden wonen in de wijken.

Marendorp en de Camp hebben een zeer actieve buurtvereniging en zelfs een eigen wijkkrant, de Marepost. Dit jaar bestaat de buurtvereniging 35 jaar en daarom pakt de Marepost uit met een special. Een fotowedstrijd, kinderpuzzeltocht, feestelijke buurtborrel, buurtwandeling en een uitgebreide reportage van ondernemers van toen en nu. Een van die handelaars is Hans Smit, vader van Pepijn Smit. Buurtvereniging Marendorp- de Camp leeft en bij een bezoek aan de borrel ter ere van het 35 jarig bestaan blijkt dat heel veel bewoners de buurtvereniging steunen. Talloze activiteiten worden er rondom het jubileum gevierd, hoewel er ook onrust blijft. De 'Linkse Kerk', berucht door hun aanwezigheid op de Hooglandse Kerkgracht, zegt haar intrede te willen doen in een van de panden aan het Vrouwenkerkhof en buurtbewoners zijn bang voor overlast en een slechte reputatie van de buurt. De Buurtbewoners van Marendorp houden van hun historische binnenstad en woonomgeving en kunnen achterstand en verloedering niet zienderogen laten gebeuren, daarom zijn ze al vaak zelf tot actie gekomen.

Secretaris Buurtvereniging Marendorp – de Camp, Bep Verhoef: "Het is een zeer gemêleerde buurt, er woont hier echt van alles, ouderen, studenten, jonge gezinnen en er zijn veel winkels. De gevarieerde samenstelling is geconcentreerd rond de Haarlemmerstraat, die de rode draad vormt."

De opknopbeurt van de Boerhaave zalen is een opmerkelijk wapenfeit geweest. Daar zijn we echt jaren mee bezig geweest. De hele boel stond op instorten. Dat was echt een uitzonderlijk en een groot project, waar de hele wijk bij betrokken is geweest. Het heeft de mensen gebonden en dat is nu nog steeds op straat te merken!"

Ondernemen staat centraal in deze levendige en tevreden wijk. De Haarlemmerstraat (met niet alleen grote ketens, maar ook nog kleine en middelgrote ondernemers), vormt het kloppend hart van de twee wijken. Dagelijks struinen duizenden Leidenaren over de één kilometer lange winkelstraat. Daarnaast bevindt zich een drukbezochte winkelkern zich langs de gedempte Lange Mare, waar alleen maar kleine en middelgrote ondernemers gevestigd zijn. Dit geeft een dorps karakter aan de wijk: de kaasboer is gevestigd naast een fitnesszaak en een poelier naast de kapper.

Een andere belangrijke winkelstraat is inmiddels verdwenen: deze bevond zich in de Jan Vossensteeg: een smalle, volgebouwde straat met een klein speeltuintje in het midden. Oud-inwoner is Cock van Bohemen: zoon van de paardenslager die ook in deze straat zijn slagerij had.

Cock van Bohemen: "Leidenaren zijn enorm trots op hun stadje"

Cock is geboren en getogen in de Janvossensteeg. De steeg wordt in de volksmond ook wel de oersteeg van Leiden genoemd. De Janvossensteeg was een steeg waar de middenstand hoogtij vierde en tegelijkertijd een plek die werd gezien als achterstandsbuurt, want er heerste grote armoede. Marendorp is een goed voorbeeld van een wijk waar pauper en welvaart naast elkaar konden bestaan. De Janvossensteeg was vroeger de hoerenbuurt van Leiden, de eerste gastarbeider vond er een huis en het eerste Chinese restaurant werd hier geopend.

De vader Cock was een van de wat rijkere middenstander en runde zijn eigen zaak als paardenslager. Typisch voor de middenstand was om elkaar in stand te houden middels onderling ruilhandel. Dit zorgde ook voor een goed buurtgevoel. Aan deze goed lopende winkelstraat kwam in de jaren '70 en '80 verandering. De slager, de bakker, de schoenenwinkel... alles verdween. In '97 is zijn vader als bijna laatst overgeblevene middenstander gestopt met de slagerij. Het bedrijf heeft 60 jaar bestaan. Door saneringen en een onmogelijke bereikbaarheid liep de steeg snel leeg en maakten winkelpanden plaats voor woningen.

Typisch Leids

"Typisch Leids is om als familie dichtbij elkaar in de buurt te blijven wonen. Los daarvan zijn Leidenaren enorm trots op hun stadje en willen ze voor geen goud verhuizen. Leiden is heel divers en heeft van alles wat. Leiden heeft ruimte voor iedereen: van het Koninghuis tot vluchtelingen. Leidenaar zijn harde werkers en ondanks laaggenoten opleidingen boekt de Leidenaar goede resultaten in het werkklimaat."

Openbare ruimte

"Marendorp is altijd vol geweest. Zo stonden er vroeger al 7 kloosters. Marendorp is niet gebouwd met het oog op veel kinderen. Vroeger was er maar een plek om te spelen voor kinderen. Dit was de van der Werfstraat in de vorm van een plein, in de volksmond "De Pui" genoemd. Inmiddels is deze plek ook verdwenen en staat er nu huizen. Dit is zeer te betreuren want het was het enige openbare plein in de wijk." Nu is er een klein speelveldje tussen de Janvossensteeg en de Schagensteeg opgerezen, wat Cock betreurt. Hij had hier liever extra parkeerplaatsen gezien.

Wat is de wens van Cock voor de wijk?

"Je kan slecht parkeren in Marendorp. Dit probleem was vroeger ook al aan de hand. Doordat het niet gemakkelijk te bereiken was met de auto was het ook lastig om winkel draaiende te houden. Marendorp blijft een volkskarakter hebben en dat komt mede omdat de buurt niet goed onderhouden wordt. Het blijft een wat armoedige uitstraling hebben. Daarnaast zou de middenstand terug moeten keren in de steeg en in die prachtige pandjes gaan ondernemen volgens oude traditie."

Het beeld dat Cock schetst in zijn verhaal over Maredorp op dit moment klopt niet helemaal. De wijk is er in de afgelopen jaren flink op vooruit gegaan en het wordt steeds hipper om er te wonen. Ook de huizenprijzen zijn flink omhoog gegaan. Pink Meltzer, zichzelf 'dichterette' noemend, woont inmiddels meer dan 20 jaar in Maredorp en heeft in die tijd de wijk sterk vooruit zien gaan.

Stadsdichteres Pink: "Wat valt er te rijmen over deze stad behalve dat je gelijk mijn liefde had"

Omschrijving van de wijk

Pink is 21 jaar geleden in de Koddesteeg komen wonen. Daarvoor woonde zij in de Haarlemmerstraat. Het was toen zeer moeilijk om een hypotheek te krijgen voor haar huis, omdat in die tijd de Koddesteeg als een achterstandswijk werd gezien. Vroeger was deze steeg een hoerenbuurt, wat voor de nodige onrust zorgde. Hier is nu niets meer van te merken of te zien. Je kan nu zelfs spreken van een 'yuppenstraat'. In de tijd dat Pink haar huis betrok, kwamen er steeds meer studenten en jonge gezinnen wonen. Ondanks de grote veranderingen en het grote verloop aan mensen, heeft de buurt 'ouderwets gevoel' gehouden. Zo kreeg Pink na de geboorte van haar dochter van alle middenstanders een cadeautje uit eigen zaak: de groenteboer kwam met een grote fruitmand, de bakker met een taart, de slager met een worst en ga zo maar door. Het buurtgevoel uit zich ook in het jaarlijkse buurtfeest en een kookwedstrijd die elk jaar wordt georganiseerd door wijkbewoners. Verder typeert de wijk zich in het feit dat iedereen elkaar kent en elkaar helpt op momenten wanneer het nodig is. Maredorp is een zeer oud deel van Leiden. Een ontmoetingsplek voor de buurt is Het Praathuis. Hier komen buurtbewoners elkaar tegen en de buurtvereniging organiseert hier regelmatig borrels en partijen.

Wijkbewoners

Volgens Pink wonen hier veel mensen geboren en getogen Maredorpers. Veel mensen blijven in Maredorp wonen. Vooral in de Vollersgracht, van de Werfstraat, Gevestraat en de Drukkerstraat wonen mensen al heel lang. Maredorp is altijd een middenstands- en een volkswijk geweest. Dat Maredorp ooit als zelfstandig dorp gebouwd is, is volgens Pink nog steeds te voelen bij de mensen die hier van jongs af aan wonen.

Pinks wensen voor de wijk

Pink haar wens gaat uit naar meer groen in de wijk. Een voorbeeld zou kunnen zijn om rondom de boomspiegels planten te planten om de boel meer op te vrolijken. Ook is zij een voorstander van meer kunst in de openbare ruimte en zou daar graag wisselende exposities op straat zien. Pink kent veel kunstenaars en zou graag mee willen helpen om de kunst in de openbare ruimte te bevorderen. Een kleinere, maar niet minder gewenste wens is, om een keer een eigen gedicht voor te dragen op het balkon van de Coeliekerk (Hartenburgskerk). Daarnaast zou Pink graag een eigen project opzetten, waarbij protheses worden ontworpen door kunstenaars en doktoren, zodat dit eerder als sieraad, dan als lelijk huidkleurig verlengstuk van het lichaam, gedragen kan worden.

Pink's profielschets van de Leidenaar

Als we Pink vragen naar een omschrijving van de Leidenaar antwoordt zij: "Ik vind de Leidenaar geniaal". Verder laat zij ons weten dat de Leidenaar lui is en pas van zijn stoel uitkomt als het echt nodig is. Maar dan gaat hij er ook voor de volle 100% voor. Wat zij mooi vindt aan de Leidenaar is dat hij uit een mix bestaat van sporen uit alle windstreken.

Stadsgids Leiden Caecil Hartevelt

“In de Camp bevindt zich de 'Mirakelsteeg', deze steeg heeft zijn naam ook te danken aan een klein mirakel. In de 15e eeuw brak de pest uit en er was een serieuze hongersnood. Een vrouw uit de Mirakelsteeg was zo hongerig dat ze bij de buurvrouw een brood zag liggen. De buurvrouw wist echter te vertellen: “Ik heb geen brood en mocht dat wel zo zijn dan is het brood morgen in een steen veranderd.” Wat bleek, de volgende dag lag er tot hun beider verbazing geen brood maar een steen. Deze steen is nu museumstuk gevonden en schijnt van Scandinavische oorsprong te zijn.”

“Dan heb ik nog een Leids gezegde dat rechtstreeks refereert naar de trots (de Hartenburkskerk) van de Camp, een echte Leidse bevalling werd door een vrouw als volgt omschreven: “Nou, nou, het leek alsof de Hartenburkskerk door de Naarmanssteeg moest.” Deze uitdrukking wordt tot op de dag van vandaag gebruikt in Leiden voor iets wat niet in een, twee, drie ging.”

Naar ons idee vormen de wijken Maredorp en De Camp het hart van de stad, of in ieder geval het district. Zowel in culturele diversiteit, als in sociale cohesie en controle, in geschiedenis en toekomstdenken hebben deze twee wijken het goed voor elkaar. Er is ondernemerszin en voor de bewoners een ruime keuze aan activiteiten op allerlei fronten. Van de Leidse Schouwburg tot de Haarlemmerstraat, van het Gouden Petfestival tot concerten in de Mare Kerk. Het enige waar het in deze wijken aan ontbreekt is een goed plein waar men kan samenkomen. Er is praktisch geen speelgelegenheid voor kinderen en jongeren. Hierdoor ontstaat behoorlijk wat overlast in de smalle straten en stegen. Ook het ontbreken van een buurthuis is vreemd (zeker met zo'n actieve buurtvereniging. Zo'n gebouw zal ook meehelpen in de behoefte om plekken te hebben waar men kan samenkomen. Het zal het buurtgevoel optimaliseren en plek kunnen bieden aan alle lagen van de bevolking.

Buurtbewoonster Bep Verhoef

Bep woont al heel haar leven op de Apothekeisdijk. In het mooie arbeidershuisje, wat ooit gekocht is door haar opa, is zij geboren en getogen, gehuwd en weduwe geworden. In De Camp is gedurende haar leven veel veranderd, maar klagen doet zij niet. Zij zet zich actief in voor de wijkvereniging (als secretaris) en schrijft ook voor de Marepost. De wijk was vroeger dorpsner dan nu. Terwijl er vroeger veel middenstand was, wonen mensen er nu voor een paar jaar en verhuizen als er kinderen komen. Dit komt volgens Bep omdat beide wijken geen speelvoorziening hebben. Dat was vroeger wel anders: toen kon er op straat gespeeld worden of op de speelpleinen van een van de 19 basisscholen die in de wijken gevestigd waren.

Als wijkvereniging vindt zij dat zij verantwoordelijk is voor het optimaliseren en behouden van de leefbaarheid. Daar doen zij hier van alles voor: van het organiseren van buurtfeesten tot dia-avonden in de Lakenhal of rondleidingen door de stad. Steeds weer verzinnen zij iets nieuws, om de bewoners uit de wijk te verrassen. Zo weet de wijk je snel te vinden! Bep wenst meer speelgelegenheden in de wijken, om zo meer gezinnen terug te krijgen. Zij maken het immers levendig. Kinderen hebben een heel andere visie, dan volwassenen en daar kunnen wij nog een hoop van leren.

Cor Smit: "Pancras verwijst naar de Hooglandse Kerk, de vroegere Pancraskerk. In de Pancras is er altijd veel nijverheid geweest: zowel de textiel fabrieken, als later de conservenindustrie waren hier gevestigd. Vanouds dus een werkwijk en tegenwoordig een hippe woonwijk. Rondom de kerk staan fantastische chique panden, waar veel instellingen en leuke kleine winkeltjes in gevestigd zijn. Net achter de Hooigracht vind je meer nieuwbouw, veelal sociale woningbouw. Dit geeft onmiddellijk aan dat er daadwerkelijk een verschil te vinden is. De Hooigracht is de splitsing tussen dure winkels en woningen in west en de veel meer gemêleerde wijk in oost."

Pancras Oost en West

Wie door Pancras Oost en West fietst, zal niet snel het idee hebben dat hij zich in het Leiden van de 21e eeuw begeeft. Pancras is een wirwar van middeleeuwse straatjes, statige grachten, armoedige sociale woningen en een aantal eikpunten van de stad (de Burcht, de Hooglandse Kerk, de Hooglandse Kerkgracht, de Kijfgracht et cetera). In deze wijken hebben wij een soort vakantiegevoel; het ritme lijkt iets trager, de Hooglandsekerkgracht oogt als een Frans plein en het is even zoeken waar de mensen wonen. Later wordt dit een stuk duidelijker en treffen wij vooral twee heel gemoedelijke en tevreden wijken aan.

Caecil Hartevelde

"De wijk Pancras herbergt Nederlands 1^e seriemoordenares. Zij droeg de naam Goede Mie. Ze was een veelgevraagde hulp in het huishouden, waar Goede Mie behalve schoonmaken ook sluw de verzekeringen van haar slachtoffers omhoog. Als gifmengster van operment, wikkalk en arsenicum bracht ze vele mensen om het leven en ging zelf ervan door met de verzekeringen. De seriemoordenares pur sang werd opgesloten in Gorinchem en overleed uiteindelijk in de gevangenis

Pancras West

Pancras is van oudsher gesplitst in twee delen: oost en west. West is een kleine wijk rondom de Burcht. Er bevinden zich met name winkeltjes en instellingen zoals *B plus C*. Het gebied wordt door de Oude en Nieuwe Rijn ingesloten en met een beetje fantasie is het voor te stellen dat dit vroeger een belangrijke handel- en verdedigingsplek is geweest. Toch wonen er ook mensen. In een oude pittenfabriek bijvoorbeeld, langs de Oude Rijn, dat in de jaren '70 door beeldhouwer Frans de Wit is verbouwd tot atelier- en woonruimte. Nu woont onder andere (in een deel van dit gebouw) dichter Han Ruijgrok.

Buurtbewoner en dichter Han Ruigrok

“In mijn jeugd jaren hield ik me op mijn manier bezig met de verkenning van de binnenstad en mijn eigen wijk. Ik maakte mijn eigen buslijn op de fiets die in de binnenstad rondreed en op vastgezette tijden langs zelf uitgekozen plekken stopte. Precies op tijd, zoals de bus, geen seconde later vertrekken en... trager rijden als er tijd werd gewonnen. Een van die haltes was de Burcht, het centrum, daar stopte mijn lijndienst wat langer dan bij andere haltes.”

Han is opgegroeid in de Breestraat en ging naar de Aalmarkschool als jonge jongen. Bij de jongens uit de Van der Werfstraat (Marewijk) mocht hij niet komen, dat was een arbeidersbuurt en werd 'ordinair' genoemd. Later vond hij het nog moeilijk om er te aarden. Nu woont Han op het middelpunt van Leiden, tegen de heuvel van de Burcht aan. Hij heeft alles wat hij nodig heeft direct om zich heen. Een tuin die altijd naar 'maandagochtend ruikt'; naar rust en gemaaid gras.

Han is dichter en zet zich ook in voor de dichtkunst in Leiden. Hij is onder andere organisator van 'dichters aan de bar' en 'dichters op de terrassen' en heeft ervoor gezorgd dat Leiden nu zijn eerste stadsdichter heeft (Jaap Montagne). Met zijn activiteiten hoopt Han mensen nieuwe ontmoetingen te beleven, met elkaar, kunst, woorden et cetera. Door poëzie op een toegankelijke wijze bij de mensen te brengen (bij 'dichters aan de bar' staat hij in het café en spreekt tot iedereen die wil luisteren), hoopt hij mee te kunnen werken aan beweging in de stad; mensen net even uit hun normale doen te halen.

Daarnaast haalt hij hier ook inspiratie vandaan: de markt is zijn 'stemmenpaleis': hij luistert talloze Leidse gesprekken af en bij café 'Ons Hoekje' houdt hij zelfs even de pas om nieuwe klanken en woorden en zinnen mee te krijgen! Met poëzie zou hij de nieuwe openbare ruimte kunnen en willen vullen.”

Actief voor start en wijk is een instelling die ook in het van der Sterrepad is gevestigd: Prokwadraat. Met festivals, rondleidingen en evenementen proberen zij het leven in de stad te veraangename. Het is een bureau dat tussen artistiek en commercieel in hangt, maar een grote achterban heeft in de stad.

De belangrijkste culturele instelling in Pancras is *BplusC* met Willem van Moort als directeur. Hij vindt dat *BplusC* zou moeten gelden als ontmoetingsplek voor de stad. Men zou er in principe van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat kunnen zijn: na het krijgen van vioolles, leen je een boek dat je leest in het café, waarna je een hapje eet en 's avonds komt luisteren naar een concert van andere leerlingen. Kennis en cultuur hebben dan één dak en wordt ook als één product aangeboden. Dat is zijn ideaal, wat stapvoets bereikt moet worden. *BplusC* bestaat uit drie pijlers: kennisoverdracht, ontmoetingsruimte en debatcentrum. Deze drie pijlers zijn reeds aanwezig, maar moeten nu met elkaar gaan integreren. Niet alleen in de hoofdvestiging in de Nieuwstraat, maar ook in alle 25 dependances. Van Moort wil de vijf centra in de binnenstad samenbrengen in een nieuw gebouw dat gevestigd moet zijn op de Breestraat. Hierin zou de functie van ontmoetingsruimte volop ontplooid kunnen worden. Zo wil het een centrum zijn die ervoor zorgt dat het prettig is om in Leiden te wonen en heeft het een pioniersfunctie voor Nederland!

Pancras West heeft een probleem: het gebied rondom de Kaasmarkt. Het heeft een aantal (vrij nutteloze, want in de buurt is er een grote parkeergarage boven de Hoogvliet) parkeerplaatsen, waarvan de wijkvereniging al jaren wilt dat de gemeente nadenkt over een herstructureringsplan. Ook de Kaasmarktschool klaagt steen en been hierover en voor een ex-buurtbewoner (aanwezig bij de slotmanifestatie *VERRIJKJEWIJK*) was het zelfs reden om te verhuizen. Dit kleine plein zou een excellent voorbeeld kunnen zijn van nieuwe openbare ontmoetingsruimte. Het zou de leefbaarheid in de wijk zeer versterken.

Pancras Oost

Wie wat verder de omgeving in gaat, komt terecht in Pancras Oost. Pancras-Oost oogt veel meer als een woonwijk. Het gebied beweegt zich tussen chique en armoedig in: enerzijds heb je de verkeersader op de Hooigracht, anderzijds heb je de statige panden aan de Herengracht.

“De parel van Pancras Oost is voor mij de Groenesteeg. Een prachtige, groene, gezellige en gemêleerde steeg. De studenten noemen dit ook wel de Venessa-boulevard, vanwege de talloze hoge bruggen!”

Caecil Harteveld

Voorzitter wijkvereniging Tussen de Rijnen, Hans Ranselaar: “Hier hebben we alleen frustelproblemen”

“Het planmatige is iets wat heel erg inherent is aan de stad en aan de wijken. In principe bepaalt de mens zelf de ontwikkeling van de wijk, wij kunnen dit als wijkvereniging alleen maar sturen. De gemeente zorgt er dan voor dat de fysieke structuur wordt geoptimaliseerd: grachten worden schoongemaakt, straten bijgehouden et cetera. De wijk krijgt een andere uitstraling, mensen gaan er wonen en opeens is het een 'hippe yuppenwijk'. Bijvoorbeeld de Kijfgracht, waar in feite niets aan de gracht is veranderd: er worden acht bloempotten buiten gezet en ineens wil iedereen er wonen!”

Hans Ranselaar is voorzitter van de wijkvereniging Tussen de Rijnen die zowel de belangen voor Pancras Oost als de Havenwijk Zuid behartigd. Volgens hem is het een rustige wijk waar altijd iets gebeurt. Veel mensen die buiten Leiden werken, wonen hier en daarnaast wonen er veel mensen tijdelijk (expats bijvoorbeeld). Zodoende kan men zeggen dat 25% allochtoon is, waarvan de helft Westers. De wijk telt in totaal ongeveer 4.000 inwoners.

Hans noemt de problemen in zijn wijk vooral 'frustelproblemen'; gebrek aan pinautomaten, hondenpoep etc. Wat hen als vereniging meer bezighoudt zijn de grote plannen: de verkeerscirculatie, de Rijn en Gouwe Lijn en de Meelfabriek. Daarnaast organiseren zij in de zoveel tijd een buurtfeest en houdt hij zich ook intensief bezig met de districtoverleggen tussen de verschillende districten en B&W.

Hans is een geboren Pancrasser, heel zijn historie zit in de wijk. Niet voor niets zet hij zich zo in om van Pancras-Oost een voorbeeldwijk te maken voor de rest van de stad. Het buurthuis 'de Pancras' speelt hier een belangrijke rol in: het is een plek waar allerlei mensen samen komen. Niet alleen de sociaal achtergestelden, maar ook kinderen (er is een crèche aanwezig) bijvoorbeeld. Toch heeft het volgens Hans geen functie als wijkcentrum; daar is te weinig interesse voor.

Ook Pancras-Oost is een wijk zonder veel ontmoetingsplekken. Speeltuintjes zijn vaak overgenomen door jongeren en daklozen en veel bankjes staan er ook niet. Als het aan Hans ligt, krijgt de Meelfabriek een belangrijke functie als ontmoetingsplek in de wijken. Hij hoopt daar verbindingen te kunnen leggen tussen de 'oude' en 'nieuwe' inwoners, om er zo achter te komen wat zij nu (behalve hun straat) gemeenschappelijk hebben. Hij stelt bijvoorbeeld voor om rondleidingen te organiseren: bewoners die hier al jaren wonen, leiden nieuwe bewoners rond.

**Corrie Keyzer, medewerker bij
woningbouwvereniging Ons Doel**

“Leiden heeft een vrij goed sociaal beleid. Met betrekking tot wonen kan er veel subsidie aangevraagd worden. Zo hebben wij, met medewerking van de gemeente, een nieuwe lichte pui ontworpen, om hangjongeren te weren. Ook weet ik dat de gemeente al lange tijd bezig is met speelruimteplannen die zich meer moeten gaan concentreren, ook in de binnenstad. Wat ja natuurlijk wel moet weten als je hier wilt komen wonen, is dat de binnenstad bomvol is en dat iedereen op elkaar woont. Dat zal in de verre toekomst niet veranderen.

Ons Doel is een kleinere woningbouwvereniging, met complexen door de hele stad heen. Een complex telt 10 tot 350 woningen en ieder complex heeft zijn eigen bewonerscommissie. Zij hebben veel contact met wijkbeheerders en ons. Het huren is geprofessionaliseerd, maar ook onpersoonlijker geworden. Veel mensen huren nu, het bereikt niet meer alleen de sociale groepen. Daarom zijn huizen in Pancras-Oost nu ook groter geworden; de huurders wilden dit graag en vonden het niet erg om iets meer te betalen.

Je kunt niet zozeer spreken van 'goede' en 'slechte' complexen: dat gaat veel meer met golfbewegingen. Wij proberen zoveel mogelijk doelgroepen bij elkaar te plaatsen, zodat je gemêleerde complexen houdt. Wat wij op dit moment aan het bewerkstelligen zijn, is om bij alle complexen een 'ontmoetingsplek' te creëren in de vorm van een buurtkamer. Dit is een zaaltje waar van alles georganiseerd kan worden: men moet er kunnen koffiedrinken, spelletjes doen, eten et cetera. Zoiets hebben we voor het eerst uitgeprobeerd in Nieuw Groenhoven (district Binnenstad-Zuid) en werkt uitstekend.”

Pancras Oost kent ook veel sociale woningen. Het zijn vrij grote huizen, met een iets hogere huurprijs dan je in eerste instantie zou verwachten. Deze huurwoningen zijn voor een groot deel eigendom van woningbouwvereniging Ons Doel.

Het idee om buurtkamers in de wijk te plaatsen, is natuurlijk al oud. Het goede van dit initiatief is natuurlijk dat deze buurtkamers gedragen worden door mensen uit een complex, waardoor er meer overzicht is. Tegelijkertijd kan ook gesteld worden dat dit te gesloten blijft en dat buitenstaanders het idee hebben dat alleen complexgenoten welkom zijn. De rondleidingen die Hans Ranselaar voorstelt, zouden kunnen bijdragen aan het gebruik en bekendmaking van de kamers.

Pancras is naar ons idee een woon-werkwijk waarin geschiedenis een belangrijke rol speelt. Achtergronden lijken de mensen te binden. De gemeenschapszin zou echter versterkt kunnen worden; mensen komen blijven veel binnen en maken weinig contact met burens. Een meer centrale buitenplek in de wijk te hebben (in plaats van de verkeersader Hooigracht), zou dit kunnen stimuleren. Of, zoals een aantal kinderen zei tijdens *VERRIJKJEWIJK*: “Normaal gaan we altijd ver buiten de stad om te spelen en nu hebben jullie in onze eigen wijk een nieuwe speelplek gemaakt!”

Cor Smit: "In de Havenwijk stonden katoen-, metaal en meelfabrieken. Het was een heuse arbeiderswijk met vele fabrieken, dat na verkrotting in de loop van de 19e eeuw vervangen is door sociale woningen (1970-1980): een opvallende mengeling van nieuw en oud, van monumentale panden en nieuwbouw. Het Anna-Aalmoeshuis is onder andere gevestigd in de Havenwijk, het mooiste hofje van Leiden. De kerkhoven aan de zijkanten liggen er vanaf het begin van de 19e eeuw. Ook stond het bekend om zijn conservenfabriek Tieleman en Dros. Hele families namen groeten en fruit mee naar huis om ze daar in te blikken. Een tekenend straatbeeld voor de binnenstad."

Havenwijk Noord en Zuid

De Havenwijk Noord en Zuid zijn twee wijken aan de rand van het centrum. Voor het weet ben je er doorheen en het lijken ook voornamelijk verlengstukken van Pancras. Niet gek dus dat Havenwijk Zuid samen met Pancras Oost een wijkvereniging deelt (zie Hans Ranselaar). Havenwijk Noord heeft geen buurtvereniging, maar deze is in oprichting. Toch hebben deze wijken wel degelijk een eigen identiteit.

Wat direct opvalt, is het groen. Doordat de Havenwijken zich aan de rand van de stad bevinden, is er direct meer ruimte. Aan de singels zijn parken en begraafplaatsen aangelegd, onderdeel van de groene strook die de gemeente langs de hele singel wil aanleggen. Het wat vreemde stervormige patroon zorgt voor veel openbare ruimte. De parken zijn mooi aangelegd en zorgen voor weinig overlast. Breekpunt in de groene strook is (voorlopig) de Meelfabriek. Lange tijd is het bestemmingsplan vaag geweest en wijkbewoners zijn over het algemeen niet te spreken over de grote herinrichting van het gebied. Zij vrezen voor een jarenlange bouw-, verkeers- en milieuoverlast en hebben geprocedeerd tegen de plannen. Nu de verbouwing eenmaal begonnen is, lijken de protesten enigszins getemperd. Mede door de crisis kunnen een aantal projecten in het gebouw niet eens doorgaan. Het zal voorlopig nog even duren voordat de Meelfabriek als nieuw complex in de stad zal gaan gelden. De ambitie om wonen, werken, leren, recreëren, cultuur en winkelen in één ontmoetingscentrum te plaatsen, zien wij wel met belangstelling tegemoet. Zoals omschreven liggen er niet alleen parken langs de singel, maar ook begraafplaatsen. Een van deze plaatsen is Zijlpoort, naast de beroemde en mooie Zijlpoort.

Martijn van Duin, begraafplaatsbeheerder

"Ik heb het werk van mijn vader overgenomen en ben nu beheerder van de begraafplaats Zijlpoort, een katholieke begraafplaats in de binnenstad van Leiden. Een oase van rust aan de rand van de binnenstad. Een klein stukje groen waar je nog rustig kan vertoeven. Ik vind het leuk als mensen hier komen zitten, lunchen en praten. Voor mij is het de normaalste zaak van de wereld om tussen de doden te zijn. Als kind speelde ik hier tussen de graven."

Sommigen ervaren hier een bepaalde mystiek, maar voor mij is het eerder een samenloop van omstandigheden. Er was eens een begrafenis waarbij mensen achteraf naar me toekwamen en zeiden: "Al die vlinders, dat is een teken." Een paarse vlinderstruik trekt inderdaad vlinders en eerlijk waar ze zitten er de hele zomer."

Ik mis wat meer groen in de stad, zelfs al klinkt het als een utopie. Ik pleit voor meer groen in de stad, maar wie ben ik. Het zou geweldig zijn om hier mijn laatste rustplaats te vinden, maar ik ben geen katholiek dus is er hoogstwaarschijnlijk geen plek voor mij."

Zoals Cor ons ook liet zien, valt een groot verschil tussen monumentale panden en nieuwbouw ook direct op. Het is ook niet zo dat de architecten hebben geprobeerd om een subtiel verloop tussen deze twee te bewerkstelligen... De nieuwbouw geeft de wijken een enigszins armoedige indruk, terwijl de monumentale panden dezelfde statigheid met zich meedragen als Pancras ook kan hebben.

Cor Smit over de Zijlpoort: "in de 17e eeuw kwam er van alles binnen; iedereen was nodig om de stad draaiende te houden. Een vestigingsbeleid kwam pas in de 18e eeuw, men hield de buitenstedelingen in de gaten. Zo werd de Zijlpoort een douanepost, die 's avonds op slot ging."

Een van de meest flamboyante figuren van Havenwijk Zuid is Aafke Verkade. In de stad staat zij bekend als de dame achter de Kijfgracht, Kat in de Gracht en de Watertuinen. Bijzondere initiatieven die zij veelal vrijwillig op gang zet. Aafke heeft een heel sociale functie in de wijk; zij is eigenlijk een ontmoetingsruimte in persoon.

Een andere belangrijke rol is er weggelegd voor de speeltuinvereniging 'De Doorbraak' bij het Lakenplein. Deze speeltuin is zeer goed onderhouden en biedt voor allerlei kinderen speelgelegenheid. Daarnaast worden vele activiteiten georganiseerd. Overdag is deze open tussen 10 en 17.30 uur.

De Havenwijken gelden als woonwijken in het centrum van Leiden. De toeristische haven geldt hiervan als middelpunt. Hoewel het nog onder het centrum valt, wordt het geografisch gezien weinig betrokken. Dat houdt het natuurlijk rustig om te wonen. Om het als toeristisch centrum meer allure te geven (de grachtjes, hofjes, Zijlpoort etc. vragen hier zeker om!), zou er nagedacht moeten worden hoe de monumentale en nieuwbouwpanden meer als een geheel naar buiten gepresenteerd zouden kunnen worden. De vraag is echter wel of er vanuit de bewoners behoefte aan is. De mooie en rustige groenstrook zou een betere stadsfunctie kunnen krijgen, door er vanuit de stad meer te organiseren. In plaats van het van der Werfpark of de Beestenmarkt, zouden er ook in het Anker- of Blekerspark festivals kunnen plaatsvinden. Stad, water en groen komen hier samen op deze openbare plek. Wanneer de Meelfabriek eenmaal verbouwd is, zal het centrum waarschijnlijk ook iets opschuiven en deze groenstrook meer aandacht trekken bij de Leidenaren.

Cor Smit: "Het Waardgebied bestaat uit drie delen: 19e eeuwse overloop (voorheen Leiderdorp), latere sociale woningbouw (door de Eensgezindheid gebouwd) en bedrijventerrein (al vanouds)/ industrieterrein. Het is een totaal ander gebied qua samenstelling. Al van ouds heet dit gebied De Waard, De zeehelden zijn er pas later als straatnaam bij gekomen."

De Waard

De Waard is inderdaad een totaal ander gebied dan het centrum. De eerste indrukken zijn die van een volkswijk. In tijden van het WK hangt het er oranje van de vlaggetjes en knuffels, men spreekt er een aardig potje Leids en een typisch Leidse mentaliteit heerst er ook: vraag wat je te vragen hebt, maar kom in eerste instantie niet te dicht bij! De Waard is een bijna volledig witte wijk, met veel mensen die hun hele leven hier blijven wonen. Dat maakt de roulatie enigszins moeilijk. Men houdt het hier graag zelf in de gaten en is niet zot van de bemoeienis van buiten. Ali el Ali werkt hier als opbouwwerker.

Ali el Ali, opbouwwerker

"De Waard is een typisch voorbeeld van een volkswijk. Er wordt gehangen in het Park Zeeheldenbuurt, mensen moeten weinig van mij als buitenlander hebben en zijn sterk tegen hervormingsplannen. Toch moeten deze doorgevoerd gaan worden, zodat er meer doorstroom kan plaatsvinden. Daarvoor heb ik nu eerst met de mensen een bewonerscommissie opgezet, zodat zij een duidelijkere stem aan de gemeente kunnen laten horen. Voorheen maakten zij hun eigen regels en als je je er niet aan hield, werd je gewoon weggepest. Met Cor Arnoldus hebben zij nu wel een goede en enthousiaste voorzitter, hij kan meer bewerkstelligen dan ik. Ik ben benieuwd wanneer de woningbouw de herstructurering voor elkaar gaat krijgen!"

In zijn werk lijkt De Waard voor El Ali het moeilijkste gebied te zijn. De zelfstandigheid van de bewoners is niet het grootste probleem (het kan ook heel positief werken), maar het wantrouwen van deze mensen is lastiger. Ook al is Ali geen jongerenwerker, toch zou hij hen graag een plek geven. In navolging van Almere zou hij in De Waard een buitenruimte willen maken waar zij kunnen hangen, spelen en volledig hun eigen weg gaan, zonder anderen lastig te vallen. Zodra hij zo'n plan introduceert in de wijk, ontstaat er wantrouwen. Het zal nog lange tijd nodig hebben, wil er meer heterogeniteit in de wijk komen en toch wil Ali zich inzetten voor het versterken van de sociale samenhang en het verbeteren van de leefbaarheid, zodat het voor niet 'Waardenaars' ook mogelijk wordt om hier te komen wonen. In samenwerking met de grote woningbouwverenigingen moet dit zeker gaan lukken.

Het mooie Park Zeeheldenbuurt zorgt voor wat rust in de wijk. Het heeft een open karakter. Wat vreemd is, is dat de neus gericht is op het industrieterrein, in plaats van de woonwijk. Ook in deze wijk mist een buurthuis/ buurtkamer en is er zelfs geen café te vinden. Cor Arnoldus is de buurtvader van De Waard en ook actief in de speeltuinvereniging.

Wat een belangrijke plek in dit gebied inneemt, is het industrieterrein De Waard. Hier zijn onder andere de kringloopwinkel (neemt een grote sociale plek in, te bereiken via www.kringloopwarenhuis.nl). Ook de organisatoren van Leidens grootste sportevenement is hier gevestigd: de 3M marathon.

Organisatrice 3M Marathon, Mok Scheffers

Korte beschrijving van het bedrijf

De organisatie Marathon bestaat 20 jaar en is 13 keer verhuisd. Per marathon doen er ongeveer 8000 deelnemers mee. Op de dag van de marathon werken er ongeveer 850 vrijwilligers mee. Naast het organiseren van de marathon is nog meer gaande binnen het bedrijf waaronder: Z.Z Leiden Basketbal, het geven van sollicitatie trainingen en het organiseren van sportevenementen buiten de stad.

Ervaring met werken in De Waard

Sinds 3 jaar bevindt het bedrijf zich in de Waard. Het voelt voor Mok als een inspirerende plek. Het contact met de bedrijven om het terrein is goed. Zo heeft Marathon goed contact met de Voedselbank, de Milieustraat, het opvanghuis voor gehandicapten en de muziekvereniging.

Typisch Leids

Leiden voelt voor Mok als een dorp. Dit komt volgens haar door grote gezinnen en de grote hoeveelheid aan mensen in de middenstand. Vroeger werd Leiden gezien als een domme stad, ondanks dat er een universiteit was. Dit domme gevoel heeft sinds 10 jaar plaats gemaakt voor een gevoel van trots. Ook heeft Leiden volgens haar een volks karakter. Een goed voorbeeld is de Zijlpoort waar Mok in '94 woonde. Iedereen deelde alles met elkaar, van voortuin tot wastrommel.

Een verhaal

Na de lakenindustrie kwamen er veel studentenhuizen. Dit zorgde voor een toestroom aan studenten van buiten de stad. Studenten zagen de Leidenaren als domme mensen. Om hun te pesten gooiden ze stuivers naar beneden vanuit het studentenhuis. De Leidenaar raapt de stuivers op en branden hun handen, wat een bevestiging was voor de studenten.

Wensen voor de wijk

Mok zou graag zien dat er basketbalpleintjes zouden komen op verschillende velden verspreid door de stad. Momenteel is een oud-basketballer vergunningen aan het aanvragen bij verschillende wijkorganisaties. Volgens Mok is het hard nodig om kinderen meer laten bewegen. Ook zou ze Marokkaanse vrouwengroepen een kans geven om te sporten. Verder wil ze binnen de 3M Marathon kinderen met een criminele achtergrond begeleiden om hen terug te krijgen in de maatschappij.

Ook van andere bedrijven hebben we begrepen dat het goed toeven is in De Waard, met name omdat de commerciële en sociale (bijvoorbeeld de Voedselbank) functie zo samen komt. Contact met de wijk hebben zij echter over het algemeen niet.

De Waard heeft in de toekomst extra aandacht nodig om de leefbaarheid te optimaliseren en de doorstroom makkelijker te maken. Op dit moment is het een homogene wijk en opbouwwerkers en woningbouwverenigingen doen er veel aan om dit (vooral ook in mentaliteit) om te buigen naar een heterogene wijk.

Op het gebied van cultuur zou er ook veel kunnen gebeuren. Een goed initiatief hierin is KUNSTproject 1: "Er zijn een hoop blinde muren in deze wijk en muren waarin kennelijk ramen zijn dichtgemetseld. Er worden 5 grote, professionele spandoeken opgehangen om de muren te verfraaien. Wat is er toepasselijker in de Zeeheldenbuurt dan scheepsliederen? De prachtige herkenbare refreinen zullen op de doeken worden gezeefdrukt, samen met tekeningen die de winnaars (kinderen) uit de buurt hebben gemaakt." (www.zeeheldenbuurtleiden.nl)

Deze cultuurbehoefte zou wel vanuit de bewoners zelf moeten komen, anders zal het te snel als 'iets van buiten, niet voor ons' worden gezien. Ook een ontmoetingsruimte zou wonderen kunnen doen, evenals een jongerenplaats.

Cor Smit: "Noordvest is een stadstuibreiding uit 1611, om de werkende klasse een plek en onderkomen te geven. Aan de randen staan de herenpanden en daarachter bevinden zich de arbeydershuisjes. In de 19e eeuw ontwikkelt zich hier een industriegebied. Digros zit bijvoorbeeld in een oude fabriek. Vele Singelpanden keken dan ook uit op fabriekspanden. Alle fabrieken zijn verdwenen in de jaren '70 en '80 en op die plekken zijn sociale woningbouw en kantoorpanden gekomen. Het karakter is erg veranderd, er is weinig samenhang. Los zand eigenlijk. De Langegracht is natuurlijk de verkeersader die het gebied afscheidt. Na de Oude Singel houdt het centrum op, zegt men op straat."

Noordvest, Molenbuurt en d'Oude Morsch

Noordvest

Weinig mensen kennen Noordvest als wijk. Het is met name de Langegracht die mensen noemen en het besef dat daar nog huizen langs staan, is er bijna niet. Doordat het nog een vrij nieuwe wijk is in een oude omgeving, is er inderdaad weinig samenhang. Men kent elkaar niet of nauwelijks. Een net opgerichte wijkvereniging voor Noordvest-Molenbuurt probeert hier verandering in te brengen. Ook De Nieuwe Energie speelt hierin een belangrijke rol. Door publieke, commerciële en creatieve bedrijven, alsmede een daklozenopvang, woningbouwvereniging Portaal, het Leidsch Dagblad en een ROC onder één dak te brengen, hopen zij een nieuw soort stadsfunctie in te kunnen nemen.

In het prachtig gerenoveerde NUON-gebouw kunnen mensen bij wijze van spreken de hele dag toeven: er kan vergaderd, gegeten, gedronken, overlegd, gevraagd worden. De rol die De Nieuwe Energie in de wijk inneemt, is nog klein en zou meer geoptimaliseerd kunnen worden. Dit heeft mede ook met de ligging te maken: het gebouw ligt vrij verscholen en de bewegwijzering is ook niet optimaal.

Daarnaast spelen de onzekerheden rond het grote NUON-gebouw ook parten. Zolang dit geen volwaardig bestemmingsplan heeft, zal De Nieuwe Energie op de achtergrond blijven. Het bestemmingsplan is sowieso het debacle van deze wijk. Ook de onzekerheden rond de Rijn en Gouwe Lijn zijn groot. Men weet niet wat zij met deze tram aanmoeten en of dit een verrijking of verarming voor de buurt zou kunnen betekenen.

De Langegracht huisvest behalve een aantal grote winkels ook Politie Hollands-midden. Wij spraken met wijkagent Willem van Egmond.

Willem van Egmond, de biker-wijkagent: "In het centrum heb je zowel de lusten als de lasten"

Willem van Egmond is sinds 9 jaar werkzaam op het politiekantoor Langegracht. Willem zijn visie is om veel op straat aanwezig te zijn, hierdoor weet hij precies wat er speelt op straat. Als biker-wijkagent is hij een bekende in Leiden. Elke ochtend maakt hij op zijn 'bike' een vaste ronde door de wijk en heeft zijn koffiëleplekjes. Hier vergaard hij zijn informatie en zo blijft hij op de hoogte van het verste nieuws van de dag.

Wat is een typisch probleem voor de wijk Noordvest?

Een groot probleem van Noordvest is een groep zware alcohol- en drugsverslaafden. Vijf jaar geleden hing de groep 's ochtends rond het station, 's avonds rond de Boommarkt waar het slaaphuis was of bij Oude Rijn 44, wat het postadres voor daklozen was. Dit zorgde voor enorme overlast. Hier is verandering in gekomen sinds de opvang is geprofessionaliseerd en zich in De Nieuwe Energie bevindt. De agenten van Willems kantoor hebben veel betekend in de vormgeving van deze nieuwe opvangplek. De overlast is afgenomen en de rust is wedergekeerd bij het station, de Boommarkt en de oude Rijn. Ook is er werk voor deze groep mensen gecreëerd. Dit helpt hen in het terugvinden van hun eigenwaarde. Andere problemen waar Willem mee te maken krijgt zijn: drughandel, overlast van de jeugd, graffiti, psychische situaties, individuele problemen. Geluidsoverlast is ook veel voorkomend probleem vooral bij de studentenpanden en horecagelegenheden. De klachten zijn vaak afkomstig van mensen die in rust willen leven. Voor Willem geldt: "Als je in het stadscentrum wilt wonen, moet je naast de lusten ook kunnen omgaan met de lasten". Met de lusten bedoelt hij het aanbod in centrum (cultureel, uitgaansgelegenheden) en de lasten bedoelt hij alle drukte en geluid wat daarbij hoort.

Wat is de samenstelling van zijn wijk

Het centrum is een verzameling aan alle mogelijke samenstelling. Zo wonen er alleenstaanden, gezinnen, studenten, oudere mensen, werkende mensen en veel verschillende nationaliteiten. Je kunt dus spreken van een ware mix. Veel mensen wonen volgens hem bewust in het centrum, omdat daar het aanbod aan cultuur hoog is.

De wens van Willem voor de wijk Noordvest

Willem wenst dat er meer speelplekken gecreëerd zouden worden voor de jeugd tussen 12-18 jaar. Het zou bijvoorbeeld een plek kunnen zijn waar ze zich mogen uitleven op gebied van sport en spel. Een andere wens is om op verschillende plekken openbare toiletten te plaatsen, om zo wildplassen tegen te gaan. Ook zou zijn politiekantoor heel blij zijn als er camera's geplaatst zouden worden op locaties als het Stationsplein en de Beestenmarkt. Dit zou voor een hoop verlichting zorgen binnen het werk. De overlast zou hiermee enorm kunnen dalen. Alleen werkt de Leidse politiek de politie in dit geval tegen.

Willem's profielschets van de Leidenaar

Samengevat is de Leidenaar: zeer gevarieerd, gevat in de opmerkingen en heeft het hart op de tong.

In Noordvest zou er nog een hoop kunnen gebeuren om de mensen meer samen te brengen. Een mogelijkheid zou zijn om de buurten Noordvest en de Molenbuurt samen te brengen. Noordvest zou dan meer kunnen meeliften op de ontwikkelingen in de Molenbuurt.

Molenbuurt

De Molenbuurt is echter al even versnipperd als Noordvest. Het is een verlenging van de verkeersader, met een groot parkeerterrein op het Molenplein. Verder wonen er weinig mensen. In een werkgroep van Stadslab is er nagedacht over een herindeling van deze twee wijken en PS|theater en nam actief deel aan de brainstormfase over de ontwikkeling van het Cultuurkwartier. Het Cultuurkwartier omvat een flink deel van de Molenbuurt en wordt bestempeld als de broedplaats van jong, ondernemend en cultureel Leiden; een kleinschalig zwerfmilieu van winkeltjes, kunst, horeca, retail en creatieve bedrijvigheid.

Cor Smit

“Het centrale plein in de Molenbuurt is de Beestenmarkt, dat als veemarkt gold in de 17e eeuw. In de 19e eeuw kent de veemarkt een grote uitbreiding en hiervoor werden er vele huizen gesloopt op de kop van de Langegracht. Buurtactiviteiten zijn erg beperkt, erg verbrokkelend. Door de verkeersader, de Langegracht, is er een sociale scheiding. Een grote weerslag van de industriële ontwikkelingen in het gebied van Noordvest maar een enorme sociale versnippering.”

Tijdens de brainstormsessies werd er gesproken met buurtbewoners, kunstenaars, verantwoordelijken van culturele instellingen en lokale politici. Een aantal ideeën werd uitgediept en gepresenteerd aan de andere brainstormgroepen. Zo werden er verschillende ideeën geopperd voor de renovatie van het Molenplein. Er is een nijpend gebrek aan een centrum in de stad waar men in grote getale kan samenkomen en vertoeven. Hiervoor is een groene en culturele sfeer noodzakelijk, door zijn ligging zou het Molenplein kunnen uitgroeien tot een nieuwe groen hart van Leiden centrum. Meer informatie is te vinden bij info@stadslableiden.nl.

Het Cultuurkwartier zou een verrijking zijn voor de stad: het zou de entree, de doorgang en de diepgang van de stad optimaliseren en voor bewoners en bezoekers aangenaam maken. Het zou als grote ontmoetingsplek in de stad kunnen gelden (denk bijvoorbeeld ook aan het Filmmuseum dat (nu nog) in het Vondelpark in Amsterdam gevestigd is)).

De stad zou met het Cultuurkwartier werken aan een meer eigen kwaliteit waarin de ambitie op het gebied van musea, erfgoed en podiumkunsten in een keer samengebond zou worden. PS|theater is zeer groot voorstander van dit initiatief. Ook de Rijn en Gouwe Lijn zou meer een functie kunnen krijgen op deze manier.

d'Oude Morsch

Cor Smit

"d'Oude Morsch ziet zichzelf als eigen wijk. Het is een kleine buurt met een eigen identiteit: de historische haven van de stad. Goederen werden per water aangevoerd. Je vindt er arbeiderswoningen (oudste sociale woningbouw van Leiden, eerste flats) en wevershuisjes. De middenstand is verdwenen, maar de drukte behouden door de passantenhaven."

van der Mark.

D'oude Morsch in één rijtje plaatsen met de Molenbuurt en Noordvest is niet helemaal correct. Geografisch natuurlijk wel (het vormt met elkaar de kop van het district), maar qua identiteit klopt dit helemaal niet. D'oude Morsch heeft een heel buurtgevoel, wat mede wordt veroorzaakt doordat het meer buiten het centrum ligt. Het kent de meest multiculturele straat van Leiden (de Rijnsburgerweg), met talloze eettentjes. Een straat daarna is het echter ineens doodstil, dorps bijna. Met een aantal prachtige hofjes, monumentale panden en Volkenkunde als trots voor de wijk. Wij worden rondgeleid door Frits

Ook al is d'Oude Morsch een kleine buurt, actief is de buurtverenigingen (de Put) zeker. Met een eigen krant (waar Frits ook voor schrijft), buurtfeesten en regelmatige bijeenkomsten, wil de vereniging een plek innemen in de buurt en een zo groot mogelijke groep mensen aanspreken. Dit lukt steeds beter.

Een betere afstemming tussen bovengenoemde drie wijken zou wenselijk zijn. Een samenwerking zou er voor kunnen zorgen dat de leefbaarheid verbeterd wordt en het meer een karakter krijgt. Ook de winkeliers rond de Beestenmarkt en Stationsweg zouden hier actief bij betrokken moeten worden. Het oogt allemaal nogal chaotisch, ongestructureerd en identiteitsloos.

Ook de inrichting heeft hiermee te maken. Wanneer het Molenplein, de Beestenmarkt en het Galgewater als een grote (meer groene) ontmoetingsplek (met ook structurele activiteiten voor iedereen) gepresenteerd zou worden, zou dit de hele stad kunnen bedienen. Hiervoor is samenwerking en een herstructureringsplan natuurlijk van belang.

Frits van der Mark, buurtbewoner en actief lid van de buurtvereniging

"D'oude Morsch heeft alles wat ik nodig heb: geschiedenis, nieuwsgierigheid, ontwikkeling, beweging en rust. Het is een ideale buurt. Dit komt met name door de behapbaarheid: het is klein genoeg om iedereen te kennen en groot genoeg om elkaar ook ruimte te bieden. Daarnaast is er speelgelegenheid en groen, wat ook niet iedere buurt of wijk heeft. Vanuit mijn journalistieke fascinatie ben ik mij gaan verdiepen in de geschiedenis van d'Oude Morsch. Er zijn vele verhalen bekend, het Galgewater heeft altijd een belangrijke rol gespeeld.

Wat mij het meeste bevalt, is dat wij als buurt met elkaar zorgen voor de leefbaarheid. Niet teveel, maar ook niet te weinig. Helaas wordt hier nogal eens misbruik van gemaakt door stappers en toeristen, die het ook als een grote pissteeg zien. Daar zou verandering in aan gebracht kunnen worden door bijvoorbeeld openbare toiletten op de Beestenmarkt te plaatsen.

Ik zou graag het groengebied rond Volkenkunde meer onder de aandacht brengen bij de mensen. Het is een prachtige openbare plek, waar het rustig vertoeven is. Mij kan je er in ieder geval altijd vinden!"

Resultaten en presentatiemomenten

Pauper en Welvaart borrel

Op zaterdag 3 juli hebben we in de etalage van PS|theater op de Aalmarkt 17 onze eerste bevindingen gepresenteerd in beeld en mondeling verslag. De verhalen, bewoners, ambacht, sociale structuren, geschiedenis, toekomst, kunst, cultuur, architectuur, ambitie en wensen van de buurt vormden tot dan toe de basis voor bijzondere ontmoetingen in dit district. Om de mensen die wij gesproken hebben te bedanken, organiseerden wij deze *BinnensteBuiten: tussen pauper en welvaart Borrel*. De persoonlijke stadskarten werden geëxposeerd en met planten en bloemen werd een eerste nieuwe openbare ruimte gemaakt: met vlaggetjes in deze bloemen werd aangegeven waar er allemaal behoefte aan is. De aanwezigen kregen uiteindelijk een van deze plantjes (met vlaggetje) mee en de opdracht deze te planten op een plek waar er volgens hen 'openbare ruimte' mag ontstaan.

Stadspel VERRIJKJEWIJK

PS|theater speelt 5 september VERRIJKJEWIJK
Speel jij mee?

PS|theater heeft de afgelopen maanden naar het DNA van de Leidse Binnenstad-Noord gezocht. Het theatergezelschap zal de wensen van de bewoners kenbaar maken tijdens het grote stadspel VERRIJKJEWIJK. Strijd mee voor meer openbare ruimte in de wijk! Er vallen heel wat groene prijzen te winnen en een hapje en drankje staan klaar...

Zondag 5 september | 14u tot 16.30u
Hooglandse Kerkgracht | toegang gratis
www.pstheater.nl

PS|theater heeft voor de afsluiting van *BinnensteBuiten* een oud-Hollands spel uit de kast gehaald, of liever gezegd van de straat. *VERRIJKJEWIJK* heeft het als titel en het heeft allerlei gelijkenissen met 'Landveroveretje'. Maar PS|theater zou geen theatergezelschap zijn als ze het spel niet op een theaterse manier zouden inzetten. Het gaat dan ook niet om land veroveren maar om de wijk te verrijken, met elkaar strijden voor meer groene openbare ruimte. Je verdedigt als speler niet een land maar een wijk, een van de 11 wijken van de Binnenstad-Noord. Om de oproep voor dit stadspel klank bij te zetten is een persbericht gestuurd naar de lokale media en er is een speciale flyer ontworpen. Aan de flyer is een zakje met bloemzaadjes bevestigd om alvast een eerste stap te doen in het creëren van groene openbare ruimte. Men werd gevraagd deze te zaaien op een plek waar volgens hen meer openbare ruimte zou moeten zijn.

Evenement: Verrijkjewijk

Locatie: Hooglandse Kerkgracht

Tijd: Zondagmiddag 5 september 14:00-16:30

Weer: Strak blauwe hemel, zachte nazomerzon, 22 °C

*Benodigdheden: Bal, haringen, vergunning
waslijnen en kleurrijke tapijttegels*

Kostuums: groen, bloemen en hoofddeksel

De bakfietsstafel werd geladen en met kleurrijke kostuums aan reden de PS'ers naar de Hooglandse Kerkgracht. Op zondag 5 september maakte een groot aantal mensen kennis met het project *Binnenstebuiten*. De vele geïnteresseerden kregen een flyer (ongeveer 200 man) en uitleg.

Kinderen, jongeren, volwassenen en ouderen waagden een poging in het spel en dongen mee naar de groene prijzen. Het spel is door vele wijkbewoners (ongeveer 50) gespeeld en zorgde op zijn beurt weer voor een gezellige groep toeschouwers (ongeveer 20). Op een eenvoudige manier hebben zo veel mensen kennis kunnen maken met de theatrale vertaling van een DNA-onderzoek van hun wijk. Het spel met minieme benodigdheden zorgde voor een ontspannen, ludieke en theatrale sfeer en een duidelijke boodschap naar buiten toe: meer openbare ruimte, alstublieft!

Conclusie

In dit onderzoek hebben wij de kans gekregen om de stad Leiden op een bijzondere manier te ontdekken. Door de verhalen, verlangens en wensen van vele Leidenaren in Binnenstad-Noord hebben wij geconstateerd dat er een nijpend tekort is aan (groene) openbare ruimte. PS|theater heeft de mensen met het slotevenement *VERRIJKJEWIJK* laten voelen dat er mogelijkheden zijn om zelf de handen in elkaar te slaan.

Op die manier voelen wijkbewoners dat er een plek is om iets te kunnen verwezenlijken. Hun straat kan op een zondag metamorfoserend in een tijdelijke openbare plek waar gespeeld, gelachen en verteld kan worden. Ontmoeting is het codewoord voor een nieuw begin. Groene openbare ruimte creëert een inspirerende kans om nieuwe ideeën vorm te geven.

Aanbeveling

PS|theater beveelt Wijken voor Kunst en de Gemeente Leiden aan om meer tijdelijke en vaste ontmoetingsruimtes te creëren in de stad. Er moeten plekken komen waar mensen op verwachte en onverwachte, georganiseerde en ongeorganiseerde en gepaste en ongepaste momenten en plekken samen kunnen komen. Hierin mag het duidelijk zijn dat er met de wijken wordt nagedacht over de inrichting van zulke plekken en dat dit niet (alleen) van hogerhand ontworpen wordt.

Natuurlijk weten wij dat de stad vol is en zulk soort plekken niet zomaar gemaakt kunnen worden. Daarom adviseren wij om de bestaande plekken meer aandacht te geven en een transparanter karakter te geven. Dit hoeft lang niet altijd buiten plaats te vinden, maar kan evengoed binnen zijn. Verf een speelveldje eens in één kleur, maak mensen duidelijk dat het goed toeven is in de bibliotheek of organiseer een geveltuintwedstrijd, zodat mensen voor hun deur wat openbare ruimte maken.

Als PS|theater zien wij het als onze verantwoordelijkheid om met theater ontmoetingsruimtes te creëren. Dit hoeft niet altijd in het theater, maar kan evengoed op straat plaatsvinden. *VERRIJKJEWIJK* is daar een mooi voorbeeld van. Ook het project *W.v.T.t.K.* sloot hier nauw op aan: In maart 2010 startte PS|theater, met ondersteuning van stichting Peen en Ui, *W.v.T.t.K.* in Leiden. Met een bakfiets (een bakfiets, waarbij de bak uit te klappen is als tafel) werd er op straat naar stadsverhalen gezocht.

Allerhande voorbijgangers werd gevraagd naar de meest unieke plek in de stad en het verhaal dat daarbij hoort. Vervolgens reed gastheer Pepijn Smit met de bakfiets naar deze plek toe, vertelde aan nieuwe passanten dit verhaal door en vroeg in ruil daarvoor een andere plek en bijpassend verhaal terug. Zo vulden de wegen op de kaart van Leiden zich al snel met persoonlijke, ontroerende, mooie verhalen over de stad en door de bewoners van de stad. Zonder dat zij het vaak doorhadden, maakten zij deel uit van een theatraal beeld en maakten zij een 'mini-voorstelling'.

Het project was een groot succes: 96 passanten hebben aan tafel aangeschoven en de fiets heeft 30 kilometers gefietst. Vele verhalen zijn gegraveerd in het geheugen van Pepijn en andere Leidenaren. Al snel kwam het idee om met dit project door te gaan: na het toevallige podium dat ontstond tijdens *W.v.T.t.K.* is het nu tijd voor een fundamenteel podium waar verhalen verteld worden, die de hele wereld mogen bereiken! In december 2010 zullen wij een vervolg geven aan dit project. Samen met Leidenaren (waarbij het accent ligt op Binnenstad-Noord, aangezien wij hier heel prettige contacten hebben opgedaan en de weg goed kennen) presenteren we gedurende 3 dagen *Radio Laat je Leiden*. Dit wordt een theatrale live radioshow die wordt uitgezonden vanaf een andere openbare locatie in

Binnenstad-Noord (*BplusC*, het oude Diaconessenziekhuis, de Meelfabriek et cetera). De radioshow is zowel live bij te wonen, als achteraf te beluisteren. Door zijn theatrale karakter is het niet alleen interessant om de radioshow te beluisteren, maar vooral ook om te zien. Ter plekke worden achtergrondgeluiden gemaakt, is er misschien live muziek en kan het publiek in gesprek gaan met de gasten.

Aansluitend op de vele verhalen die wij (ook met *BinnensteBuiten*) gehoord hebben, zullen de uitzendingen in het teken staan van het thema 'vluchten'. Vluchten willen wij benaderen in de ruimste zin van het woord: van vluchten uit het vaderland tot vluchten in dromen. De tocht die mensen afleggen in deze vlucht staat centraal. Waar droom je van? Waar zou je heen willen? Waar kom je vandaan? Waar kan ik terecht? Op deze manier willen wij nieuwe 'vluchtroutes' in de stad uitzetten.

Deze vragen lijken misschien logisch of gewoon, maar in deze tijden van politieke verharding, een koers die van sociaal naar asociaal, van ontvankelijk naar gesloten en van saamhorigheid naar individu, worden zij steeds minder bespreekbaar. Vluchtelingen worden geholpen door hen direct naar huis te sturen. Een vlucht in een droom lijkt onmogelijk doordat je continue op Twitter vertelt waar je mee bezig bent. We raken steeds meer vast in patronen waaruit vluchten onmogelijk is. En wat is er nu gezelliger dan op een koude namiddag in december, tussen Sinterklaas en Kerst, bij een openhaardvuur weg te dromen tijdens een ouderwetse radioshow...

Deze middagen worden door en voor Leidenaren gemaakt. Verhalen, discussies, gedichten, wensen en roddels van de stad, krijgen zo een podium. En het belangrijkste is dat het een theatrale, zeer toegankelijke ontmoetingsruimte wordt, die een beweging op gang kan zetten.

Graag zouden wij dit project in samenwerking met Wijken voor Kunst opzetten, in een tweede fase van de culturele verkenning van de Binnenstad-Noord.

Wij danken u voor uw aandacht.

Namens PS|theater,

Pepijn Smit
Roos Smith
Tijs Huys

Bijlage: Lijst met contactgegevens Binnenstad - Noord

Stadshistoricus Cor Smit: info@corsmithistoricus.nl

Maredorp en De Camp

Buurtbewoner Cock van Boheemen: 06-30215696
Stadsdichteres Pink Meltzer: pink.meltzer@gmail.com
Stadsgids Caecil Harteveld: caecil61@hotmail.com
Buurtbewoner Bep Verhoef: b.verhoef@maredorp.nl

Pancras Oost en West

Buurtbewoner Han Ruijgrok: han.ruijgrok@planet.nl
Koster-beheerder Hooglandse Kerk Ronald Hartsuiker: info@hooglandsekerk.nl
Prokwadraat (Bart in 't Veld): bart@prokwadraat.nl
Cultureel centrum *BplusC* (Willem van Moort): info@bplusc.nl
Voorzitter wijvereniging Hans Ranselaar: voorzitter@tussenderijnen.nl
Wijkbewoner Wil Post: wil.pet@versatel.nl
Medewerker Ons Doel Corrie Keyzer: c.keijzer@onsdoel.nl
Wijkbeheerder Willem van der Walle: w.vanderwalle@onsdoel.nl
Wijkbewoner Mevrouw van Egmond: 06-83127378

Havenwijk Noord en Zuid

Beheerder begraafplaats Zijlpoort Martijn van Duin is te vinden op de begraafplaats
Buurtbewoner Aafke Verkade: a.jverkade@hetnet.nl
Speeltuinenvereniging De Doorbraak: 071-5148898 en www.svdedoorbraak.nl.

De Waard

Opbouwwerker Ali el Ali: a.elali@libertasleiden.nl
Buurtvader Cor Arnoldus: 06-18818993
Buurtvereniging Zeeheldenbuurt: marcel@happyconsultancy.com en www.zeeheldenbuurtleiden.nl
Organisator 3M marathon Mok Scheffers: 071-5144461 en info@marathon.nl

Noordvest, Molenbuurt en d'Oude Morsch

Wijkvereniging Noordvest-Molenbuurt: c.h.p.hendriks@bb.leidenuniv.nl)
De Nieuwe Energie: info@nieuweenergieleiden.nl
Wijkagent Willem van Egmond: willem.van.egmond@hollands-midden.politie.nl
Buurtbewoner Frits van der Mark: fvandermark@planet.nl
Buurtvereniging de Put (Dorothea Cordess): dcordess@gmail.com